

EL CONREU DE LA VINYA DURANT LA SEGONA MEITAT DEL SEGLE XVI A INCA. ELS PRIMERS PRIVILEGIS A FAVOR DE LES VINYES NOVES (1556-1562)

MIQUEL J. DEYÀ BAUZÀ

1. Introducció

És ben conegut com Inca fou un centre on la vinya tenia una gran importància des de l'edat mitjana. El que coneixem de les recaptacions de delmes inquers del segle XIV deixa ben clara la importància del vi dins l'economia de la vila¹ i en general de tota la contrada. Quan ens endinsem en el segle XV les notícies sobre el sector vinícola mallorquí assenyalen indiscutiblement una època de creixents dificultats. L'arribada de vi valencià fou molt important i suposà una no menyspreable sortida de moneda en uns moments de dificultats per a l'economia insular. Les veus de les autoritats demanant la prohibició de l'entrada de vi foraster i singularment valencià estan ben presents durant tota la primera meitat del segle XVI. Si es volen entendre bé aquestes peticions, és indispensable situar-les dins el context de l'època postagermanada. Precisament en aquell període un dels pilars fonamentals de la política econòmica que s'intentava desenvolupar consistia en la substitució d'importacions per la producció pròpia. Així, per exemple en aquests anys de la primera meitat del segle XVI es detecten els primers intents d'impulsar un indústria mallorquina de la seda amb la finalitat de reduir les importacions d'aquest producte. Un altre tema és si aquesta política tingué èxit o no. El que és indiscutible és que, dins aquesta planificació de l'economia mallorquina, la substitució de les importacions de vi per la producció pròpia era un objectiu al qual no es renunciava. Les especials característiques d'aquest conreu i singularment el fet de que han de passar bastants d'anys des de la sembra fins que es pugui collir una cuita mínimament rendible feien indispensable, segons les autoritats, donar avantatges econòmics als particulars que es decidissin per sembrar vinya nova tot renunciant a productes que suposessin guanys més immediats.

---

1 LÓPEZ BONET, J. F.: *La riquesa de Mallorca al segle XIV (Evolució i tendències econòmiques)*, Palma de Mallorca 1989, p. 100; LLABRÉS MARTORELL, P. J.; ROSSELLÓ VAQUER, R.: *Inca en la història (1229-1349)*, Inca 1998, p. 148-149.

La necessitat de privilegiar els propietaris que es decidissin per sembrar vinya fou exposada a la Corona mitjançant l'Ambaixada del Regne per mitja de Hugo Net. Després de consultar el lloctinent i el regent de la Procuració Reial, la princesa Joana, filla de Carles I, promulgà un privilegi amb la finalitat d'augmentar la superfície sembrada de vinya. Concretament es determinava que tota la vinya que se sembrés en el termini de sis anys, és a dir, entre 1556 i 1562, restaria exempta del pagament de delmes durant quinze anys. El text del privilegi deixa ben clares tant les conseqüències que fins aleshores la importació de vi havia tingut per a la balança comercial mallorquina com el fet que el temps que passava entre la sembra de la vinya i la rendibilitat del conreu era precisament el que obstaculitzava que particulars optessin per aquest conreu:

"Haviendo entendido que por no haver en el Reyno de Mallorca viñas plantadas no se coge el vino que es menester para la provisión de aquel y que por esso han de gastar y sacar de allí en cada un año muchas cantidades de dinero para traer vino de otras partes, de lo qual aquel Reino queda muy desgastado y falto de dineros y recibe muy nottorio detrimento y que aunque allí hay aparcio² para poder plantar estas viñas pero de que no se halla quien lo quiera hacer a causa que dizen que demás de causar muchas costas ell plantar las vinyas, pasan muchos años antes que den fruto, de que se pueda saquar la utilidad y que (h)asta passados quince o veinte años no dan ell interesse de la moneda que cuesta el plantar y curar estas viñas...³"

L'aplicació del privilegi fou quasi immediata. Cal no perdre de vista que la seva repercussió fou molt ampla, car s'anà renovant durant tot el que quedava de segle XVI i bona part del XVII, de manera que es converteix en una referència obligada pel que fa a l'estudi de l'evolució del paisatge agrari mallorquí i no sols al conreu de la vinya.

2. L'impacte del privilegi a Inca

No hi ha cap dubte que l'aplicació del privilegi citat tingué un especial impacte a Inca, almenys pel que fa al primer sexenni de la seva aplicació. La reconstrucció de les vinyes noves que se sembraren entre 1556 i 1562 a tots els pobles de Mallorca n'assenyala Inca com el municipi capdavanter⁴. En concret l'extensió que entre aquests sis anys fou ocupada per vinya nova fou de 56,91 hectàrees, quatre hectàrees més que Ciutat, que ocupa el segon lloc quant a superfície que se sembrà d'aquest mateix producte durant dit sexenni⁵. Així, es pot afirmar que els

2 *Espacio*.

3 Archivo del Reino de Mallorca (A.R.M.), Real Patrimonio (R.P.), 2680, f. 2 v.

4 Per veure l'impacte d'aquest privilegi municipi per municipi vegeu DEYÀ BAUZÀ, M. J.: "Entre la economia, la política i el paisatge agrari. Los primeros privilegios para la siembra de viña en la Mallorca del siglo XVI", a l'obra col·lectiva Josep Fontana. *Història i projecte social. Reconeixement a una trajectòria*, Barcelona 2004, vol I.

5 La resta de municipis es troben molt per davall a las dades aportades per Inca i per Ciutat. Així, el tercer lloc és ocupat per la suma dels termes de Muro i Santa Margalida, que a la font apareixen, amb un total de 26,37 hectàrees sembrades, junt amb més de trenta menys que Inca (DEYÀ BAUZÀ, M. J.: "Entre la econòmica...", p. 108).

privilegis de 1556 renovaren l'antiga dedicació vitivinícola d'Inca. Òbviament aquesta dedicació a la vinya tingué un impacte en els delmes, de manera que entre el decenni 1500-1509 i el 1570-79 la recaptació del delme del vi d'Inca cresqué un 589%, segons les dades aportades per J. Juan Vidal⁶. De tota manera s'ha de tenir en compte que l'autor esmentat treballa amb recaptacions, que és el que ofereix la font; per tant, aquest impressionant augment es vincularia no sols a un augment de la producció a Inca sinó també, i per ventura, sobretot a l'augment de preus propi del segle XVI. Del que no hi pot haver dubte, si es conjuminen les dades oferides per J. Juan de l'impacte a Inca del privilegi de 1556, les dades del cadastre de 1578 i les treballades per nosaltres en altres treballs⁷, és que es donà un creixent grau d'especialització d'Inca en la vinya.

Les informacions que aporta el registre en què es deixava constància de les noves sembres de vinya en el sexenni 1556-62 són molt heterogènies. Els primers folis que fan referència a Inca presenten una descripció bastant acurada de la finca on es pretenia sembrar vinya, tot indicant el nom del sol·licitant, extensió que pretenia sembra i situació geogràfica de la parcel·la, relacionant els seus confrontants i els cultius que hi havia a les finques dels voltants. A mesura que avancem en els folis dedicats a Inca les informacions es fan més pobres, de manera que pràcticament sols s'indica el nom del sol·licitant i l'extensió que es pretén sembrar. Això fa que sigui impossible la reconstrucció cartogràfica de les noves plantacions de vinya entre 1556-1562, però de l'anàlisi de la informació aportada pels primer folis, on la informació és més ampla, es poden extreure les següents conclusions:

1r) Es detecta com les noves vinyes es concentren de manera no menyspreable a alguns indrets. Així, la font indica una important sembra de vinyes noves a la zona al voltant del camí de Costitx, camí de Lloseta, camí de Pobladors⁸ i en menor mesura a altres indrets com la Bassa d'en Borràs, Rafel Garcés⁹.

2n) Les extensions que es cultiven amb vinya nova solen ser de dimensions reduïdes. L'extensió mitjana de cada nova plantació de vinya a Inca és aproximadament de 4.627,12 metres quadrats¹⁰. Són freqüents les noves vinyes d'extensió d'un quartó (1.775 metres quadrats) o extensió semblant¹¹. L'extensió més

6 JUAN VIDAL, J. " La distribución de los cultivos en la Mallorca del siglo XVI", *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, núm. 45, pàg. 173.

7 DEYÀ BAUZÀ, M. J.: *La manufactura a Inca durant l'antic règim*, Palma de Mallorca 2004, p. 72 i ss.

8 L'expressió *camí dels Pobladors* no és gens precisa. Fa referència a un indret que s'havia establert en una època anterior i que havia donat lloc a un espai urbà o rural. Per tant, amb la mateixa expressió de *camí dels Pobladors* es pot fer referència a diversos indrets que s'havien establert anteriorment. Informació proporcionada per Antoni Mas Forners.

9 Vegeu apèndix adjunt.

10 Aquesta xifra s'ha obtingut a partir de dividir l'extensió de terres sembrades de vinya a Inca entre 1556 i 1562 (569.136 metres quadrats) pel nombre de beneficiaris dels privilegis (123). Com gairebé sempre pel que fa a l'antic règim, aquesta xifra s'ha de considerar com aproximada, car -entre d'altres coses- hi ha un nou establiment de vinya del qual no coneixem la seva extensió. De tota manera el càlcul realitzat ben segur que s'aproxima molt a la realitat.

11 Vegeu apèndix.

grossa que conra de vinya un sol propietari en un mateix any és de tres quarterades¹². Ara bé, aquest és un cas molt excepcional. Després d'aquesta sembra d'una superfície considerable ja ve el cas on se sembra una quarterada i tres quartons¹³. Les altres noves sembres són menors.

3r) En alguns casos les noves sembres de vinya eren una ampliació d'una vinya més antiga, car la descripció indica que la nova vinya confrontava amb una vinya propietat de la mateixa persona que es comprometia a sembrar la nova.

4t) Tampoc no són infreqüents els casos en què un propietari sols dedica una part relativament petita de la seva parcel·la a la sembra de vinya nova deixant la resta dedicada a altre conreu. És aquest el cas del ferrer Sebastià Terrassa, que sembra un quartó de vinya en una finca de tres quarterades i mitja¹⁴.

3. Conclusions

Resulta evident que els privilegis de 1556 que s'anaren renovant durant anys foren una peça clau per reforçar la dedicació vitivinícola d'Inca, tal i com es deriva de l'ampliació de la superfície cultivada fruit dels esmentats privilegis, de la recaptació del delme del vi a Inca i de l'anàlisi del cadastre de 1578. La importància d'aquest comportament rau en gran mesura en el fet que el vi és un producte clarament destinat a la comercialització, la qual cosa vincula a l'economia inquera amb comportaments individuals que tenen ben present el mercat. Des d'aquest punt de vista el fet que el cadastre de 1578 indiqui una gran presència de menestrals que alhora són propietaris de vinya, aspecte que treballarem en un altre treball, corrobora l'existència d'un col·lectiu no menyspreable de persones amb pràctiques d'inversió que denoten un mercat interior molt més dinàmic del que pareix i del qual, malauradament, coneixem encara poc¹⁵.

Per altra banda, el fet que la major part de nous establiments de vinya es facin a parcel·les de petites dimensions, aspecte reafirmat per l'anàlisi del cadastre de 1578, es podria vincular amb una estratègia del petit propietari consistent a infiltrar-se en el mercat a partir de productes amb més valor afegit, més intensius en mà d'obra, i que els gran propietaris -més centrats en el cereal i posteriorment en l'oli- oferien en molta menor mesura. S'avançarien així, si bé a nivell micro, alguns dels comportaments estudiats pel segle XVIII¹⁶.

12 ARM, RP, 2676, f. 65.

13 En concret es tracta dels casos de Joan Massanet, que l'any 1559 sembrà una quarterada i tres quartons confrontants a una vinya antiga que ja era de la seva propietat i amb vinyes d'altres propietaris (ARM, RP, 2676, f. 47).

14 ARM, RP, 2676, f. 40.

15 En concret el cadastre de 1578 ens ha permès la reconstrucció del patrimoni de cent vint-i-un artesans inquers, dels quals setanta-un tenen alguna propietat de vinya (58,67%). Per veure les dades per oficis (paraires, teixidors, etc.) i els casos particulars més rellevants vegeu DEYÀ BAUZÀ, M. J.: *La manufactura a Inca...*, p. 72 i ss.

16 C. MANERA: "Viticultura i mercat. Reflexions sobre la producció i el tràfic de l'aiguardent mallorquí durant el segle XVIII", *Estudis d'Història Econòmica*, núm. 1 (1988).

APÈNDIX: RECONSTRUCCIÓ PARCIAL DE LES EXTENSIONS SEMBRADES DE VINYA A INCA EN EL PRIMER SEXENNI DELS PRIVILEGIS (1556-1562)¹⁷.

22 de desembre 1556: Joan Duran sembra una quarterada de vinya en el camí de Lloseta, confronta amb vinya de Michel Ramis, vinya de Guillem Reura, camp de Vilapriu i vinya del propi Joan Duran.

2 de gener 1557: Sebastià Terrassa, ferrer, sembra un quartó de vinya en una sort de tres quarterades i mitja, confronta amb camí reial i vinya de Bartomeu Ampúries.

11 de gener de 1557: Bartomeu Domènech sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya de Miquel Fiol, vinya de Bernat Bauzà, camp d'en Veny i camí de Pobladors.

12 de gener de 1557: Joan Bosch sembra un quartó i mig de vinya en el lloc dit la Bassa d'en Borràs, confronta amb vinya del propi Joan Bosch, terres de Guillem Planes, camp del propi Joan Bosch i camí que va a la dita Bassa.

22 de gener de 1557: Pere Planes, sabater, sembra una quarterada de vinya en una parcel·la del camí de Costitx, confronta amb camp i vinya d'Antoni Amer, camp i vinya d'Andreu Amorós i camí de Costitx.

23 de gener de 1557: Antoni Pujades sembra un quartó i mig en el lloc dit Son Martí Ferrer, confronta amb camí de Pobladors, vinya de Pere Pujades i terra de Pere Rosselló.

1 de maig de 1557: Pere Felip Bertran sembra tres quartons en el camí d'Inca a Alcúdia, confronta amb vinya de Pere Jover, vinya i camp de Nadal Rosselló, vinya i camp de Cristòfol Llompart i camí reial cap a Alcúdia

4 de maig de 1557: Llorenç Planes sembra una quarterada en el camí de Sineu, confronta amb vinya de Sebastià Riera, vinya de Francesc Serra i per altres dues bandes amb camí de Pobladors.

Gener 1557: Joan Rosech sembra un quartó de vinya en una tanca que confronta amb el Rafal Garcés, vinya de Joan Bertran, camí reial, camp d'en Mateu Roura i vinya de Gerdald Monistrol.

6 de febrer 1557: Joan Rosech (el mateix que en el registre anterior) sembra un quartó confrontant amb l'anterior¹⁸.

Febrer 1557: Miquel Trobat sembra un quartó de vinya *in loco dicto vulgaler dels Polangres*, confronta amb vinya de Joan Mateu, vinya de Joan Garí i camí de Lloseta.

12 de novembre de 1557: Pere Campaner, paraire, sembra un quartó de vinya en el camí de Costitx, confronta amb vinya de Andreu Galí, camp de Jordi Rubert i per altres dues bandes amb camp del propi Pere Campaner.

17 No es procedeix a la transcripció de totes les concessions de permisos per sembrar vinya atès que a partir d'un determinat moment la informació és molt minsa. Es transcriuen els primers folis que fan referència a Inca, en què se situen les finques en relació amb les parcel·les veïnes. Precisament una de les finalitats d'aquesta petita aportació és indicar com hi ha llocs del terme d'Inca on es dona una especial dedicació a la vinya, tal i com es deriva del fet que vinyes noves confrontin amb terres també sembrades de vinya.

18 L'any 1567 sembrà un altre quartó i mig confrontant amb aquests.

16 de desembre 1557: Joanot Gual sembra una quarterada en el camí de Costitx, confronta amb dit camí, amb el camí d'Alcúdia, amb el camí de Pobladors i en camp de Pere Rosselló.

8 de febrer de 1558. Bartomeu Vives, notari, sembra una quarterada de vinya, confrontant amb camí de Lloseta i altra vinya.

26 de novembre de 1558. Francesc Gual, beneficiat a la Seu, sembra una quarterada i mitja de vinya *in loco vulgaliter dicto la vinya de Mandrava*, confrontant per dues parts amb vinya de dit Gual, camp de dit Gual i vinya de Melchior Ferrer, prevere.

11 de gener de 1559: Joanot Nadal de Ciutat sembra a Inca un quartó i mig de vinya a una parcel·la on ja hi ha vinya. Confronta amb vinya del mateix propietari, terres de Pere Planes i vinya de Joan Mon roig.

13 de febrer de 1559: Joan Massanet sembra una quarterada i tres quartons de vinya devora una vinya antiga també seva. Confronta amb la vinya d'Antoni Planes, vinya de Miquel Gual i vinya de Miquel Mollet.

2 d'octubre de 1559: Sebastià Martorell, picapedrer, sembra una quarterada i mitja de vinya en el camí de Costitx, confronta amb camp de Joan Reure, camí de Costitx, camp de Martí Rey(n)es, camp de Joan Muntaner i garriga d'Antoni Vanrell.

21 de gener de 1560: Jaume Tarragó sembra una quarterada de vinya en el camí dels Febrers, confronta amb camí de Pobladors, camp i vinya d'Antoni Ferrer, menor, i vinya de Mateu Marqués.

26 d'abril de 1560: Mateu Marcus sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta amb vinya. Posteriorment el mateix sembra mitja quarterada de vinya que confronta amb terra de Sebastià Riera i terres de J. Gil.

1560: Tomàs Soler sembra tres quartons de vinya en el camí de Ciutat, en el lloc vulgo dicto la Pinta. Confronta amb el camí d'Alcúdia i el camí de Pobladors.

1560: Gabriel Serra, prevere, sembra un quartó i mig junt a una maiola, confronta amb el camí de Lloseta, vinya de Guillem Capó i via pública.

15 de gener de 1560: Antoni Janer sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta per una banda amb dit camí, vinya de la viuda de Planes, vinya del propi Antoni Janer i camí de Pobladors¹⁹.

Gener 1560: Petrus Figuera sembra dos quartons de vinya confrontants amb camí de Lloseta.

1560: Arnau Martorell sembra mitja quarterada de vinya prop del Rafal Garcés, confronta amb vinya de Pere Serra i camp d'Antoni Domènech.

15 de novembre de 1561: Guillem Ferragut, teixidor de llana, sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Ciutat, confronta amb camp i vinya de Bartomeu Vidal, camp i vinya de Pere Ferragut, vinya de Miquel Vicens i camp de Cristòfol Rosso.

¹⁹ L'any 1567 sembrà tres quartons més en el mateix lloc.

1561: Gabriel Mollet sembra mitja quarterada de vinya *in loco dicto vulgari-ter lo Requell*, confronta amb vinya de Bartomeu Vives, notari, parcel·la del propi Gabriel Mollet, terres de Sebastià Casesnoves i vinya de dit Gabriel Mollet.

15 de novembre de 1561: Pere Joan Cantarelles sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, afronta amb camp de Bartomeu Danús i camp de Mateu Barbarà.

Novembre 1561: Sebastià Rexach sembra un quartó de vinya, afronta amb camí de Pobladors, vinya de Pere Figuera i terres de Bartomeu Balle.

Novembre 1561: Joan Llompert, hortolà, sembra un quartó de vinya *in loco dicto Pesquolet*, afronta amb hort de Pere Galí, una parcel·la de vinya, una altra parcel·la de vinya i camp i vinya d'en Lladrés.

20 de novembre 1561: Gabriel Barceló sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Costitx, confronta amb dit camí, vinya d'Antoni Perelló, ermàs d'en Gual, camí de Conradors.

Novembre 1561: Antoni Costa sembra un quartó i mig de vinya a una tanca del Puig d'Inca, confronta amb camí de Pobladors, vinya d'Antoni Reura, vinya d'Andreu Planas i de Manuelis Planes.

13 de desembre 1561: Andreu Amorós sembra tres quartons en el camí de Costitx, entre d'altres confronta amb la vinya maiola de Pere Planes.

13 de desembre 1561: Joan Pujades sembra mitja quarterada de vinya en el camí de Binigual, confronta amb terres de Gabriel Alguer, vinya de Bernadí Bauzà i terres de Bartomeu Pujades.

Desembre 1561: Antoni Tavanell sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya de Joan Melià, vinya de Pere Moragues, vinya de Joan Monistrol i vinya de Pere Amer.

15 de desembre 1561: Perot Rexach sembra un quartó i mig de vinya devora el Camp de la Batalla, confronta amb el camp de Pere Malferit, camp d'Antoni Domènech, camp de Pere Ozona, camp d'Antoni Massanet i de Miquel Ramanem (sic).

Desembre 1561: Miquel Portals sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb una vinya del propi Miquel Portals, camp de Gabriel Serra, camí de Pobladors i camí de Sencelles.

20 de desembre 1561: Sebastià Jaume sembra una quarterada de vinya prop del Rafal Garcés, confronta amb camp de Miquel Company, camp de Bernat Gallur i camí d'Alcudieta.

Desembre 1561: Jaume Carrió sembra mitja quarterada de vinya, confronta amb vinya del propi Jaume Carrió, vinya de Melcior Vives, vinya de Gabriel Serra, camí de Pobladors; està propera al Rafal Garcés.

Desembre 1561: Joan Estela sembra un quartó de vinya en el camí de Costitx, confronta amb altra vinya del propi Estela, camp de Joan Buades i camp de Pere Melcior.

23 de desembre de 1561: Jacobus Gibert, sembra mitja quarterada de vinya, confronta per dues parts amb camí de Pobladors, ermàs de Michel Roger, vinya i ermàs d'Antoni Bertran.

Desembre 1561: Antonius Vexilli sembra una quarterada de vinya, confronta amb camp de Bernadí Mateu, camp de Gregori Perelló, camp de Mateu Ferrer i terres del propi Antoni Vexilli.

Desembre 1561: Jaume Gual sembra tres quartons i mig de vinya en el lloc dit la Bassa d'en Borràs, confronta amb camí reial, camí dels Conreadors, sèquia reial i vinya dels hereus de Francesc Serra.